

KÁDÁR FERENC:

A prédikáció helye az egyház életében

Ez a rövid írás összekapcsolja a homiletika és a liturgika területeit. Azért ajánlom tisztelettel ezeket a sorokat Fekete Károlynak, mert úgy érzem, minket elsősorban e két diszciplína szeretete köt össze.

Köztudott, hogy a reformáció kezdettől világossá tette, miket tekint az igaz egyház ismertetőjegyeinek. Kálvinnál ezt olvassuk: „ha azt látjuk, hogy valahol Isten igéjét őszintén hirdetik és hallgatják, ahol a szentségeket Krisztus rendelése szerint szolgáltatják ki, ott minden kétséget kizárólag megvan Istennek valamiféle egyháza”¹. Az ismertetőjegyek tehát az igehirdetés eseményével, a prédikálással és annak hallgatásával kezdődnek. Az igehirdetés őszintesége (*sincere praedicari*) egyben annak nyílt, helyes voltát is kifejezi. Az Ágostai Hitvallás VII. cikkelye² a prédikálás tiszta voltára utalva hasonlóan fogalmaz (*pure docetur*).

A prédikáció tehát a sákramentumokkal együtt olyan jegy, amely az egyház lényegét, identitását jelzi. Pásztor János így fogalmazza ezt meg: „a prédikálás az egyház funkciója, és pedig nem egy a sok közül, hanem élettevékenységének lényegéhez tartozik, hiszen az egyház küldetése Krisztus hirdetése.”³ Az egyház nem nélkülözheti ezt a funkciót, ahogyan a test sem tud élni létfontosságú szervei nélkül.

Ugyanakkor a prédikáció sem nélkülözheti azt a tágabb és szűkebb kontextust, amelyben és amelyre nézve létrejön. Ez a tágabb és szűkebb környezet az egyház, és benne az istentisztelet. Az alábbiakban ezekről szólunk.

1 KÁLVIN: *Institutio*, IV. I. 9.

2 Idézi: PÁSZTOR János: *Krisztus hirdetése a Magyarországi Református Egyházban, Homiletika*, DRTA, Debrecen, 1986, 107.

3 PÁSZTOR, i. m., 106.

A prédikáció mint „nota ecclesiae” legfontosabb jellemzői

Hogyan lehet a prédikáció az egyház ismertetőjegye? Bizonyosan csak úgy, ha megfelel a reformátorok által támasztott minőségi követelményeknek. De mi a helyes és tiszta igehirdetés? Milyen normák vannak, amelyek teljesülése esetén azt mondhatjuk, itt valóban prédikációról van szó, olyanról, amely az egyház – esetünkben a magyar református egyház – egyértelmű ismertetőjegye?

A prédikáció csodája az, hogy Isten szava, ugyanakkor emberi szó is. Ezt alapvetően a bibliai igehirdetésben látjuk, ahol a próféta vagy az apostol ezen az alapon lép fel: az Úr szólt, én ezért szólok. A bibliai igehirdetés a keresztyén prédikáció forrása és normája. Ezen az alapon állva fogalmazhatók meg a prédikáció legfontosabb jellemvonásai, amelyek református egyházi identitásunkat egyértelműen tükrözik, illetve normaként állíthatók prédikálásunk elé. Három ilyen jellemzőről, karakterisztikus vonásról szólunk⁴: a prédikáció textusszerűségéről, Krisztushoz kötöttségéről és gyülekezetszerűségéről.

A prédikáció textusszerűsége. A Szentírásból látjuk, hogy a próféta nem akkor szólal meg, amikor mondanivalója van, hanem amikor Isten kijelenti akaratát. „Így szól az Úr!” – ez a próféta igehirdetés kezdete, amely egyértelmű jelzése annak, hogy a próféta nem magát prédikálja, hanem van egy objektív, kívülről, felülről jövő üzenet, amelyet tovább ad. Tudjuk azt is, hogy az Újszövetség az igehirdetés cselekményét többek között a követ, a hírnök munkájához is hasonlítja, aki nem a saját üzenetét adja tovább.

Isten kijelentett akarata a Bibliában van előttünk. Prédikációnk anyagát és alapját sehol máshol nem kell keresnünk, mert a II. Helvét Hitvallás I. fejezetével együtt valljuk, hogy „a Szentírásban Krisztus egyetemes egyháza a legteljesebb mértékben kifejtve találja mindazt, ami egyrészt az üdvözítő hitre, másrészt az Istennek tetsző élet helyes alakítására vonatkozik...”

Isten akarata egymás mellé állította, kölcsönösen egymásra utaltá tette az írott ígét és a hirdetett ígét. A hirdetett ígének szüksége van a Szentírásra, mint a háznak az alapra, hiszen nincs értelme és nem is lehetséges máshonnan vett valamiféle „kijelentést” hirdetni. Ha a hirdetett ige be akarja tölteni küldetését, amely a Krisztus hirdetése, akkor az írott ígéhez kell fordulnia, mert „nincs más út Jézus Krisztus személyéhez, csak a Szentíráson keresztül”⁵.

4 Az alap gondolatot és továbbgondolását ld.: BOROSS Géza: *Egyházunk igehirdetésének karakterisztikus vonásai ma*, Református Egyház 2000/5, 114–116, KÁDÁR Ferenc: *A református igehirdetés lényege és legfőbb jellemzői*, Sárospataki Füzetek, 2001/1, 5–30.

5 CZEGLÉDY Sándor: *A homiletika vázlatja*, DRTA, Debrecen, 1971, 100.

Viszont az írott igének is szüksége van a hirdetett igére. Czeglédy felveti a kérdést: miért nem elégszünk meg a Biblia egyszerű felolvasásával? S választ is ad: „mert Isten igéje mindig ma hangzó üzenet. Isten nagyságos dolgainak perfektuma praesens-szé kell, hogy váljon”⁶. Craddock pedig arról beszél, hogy az igehirdetés élő hangja a Szentírás jövője, amely a jelenben valósul meg⁷. A prédikáció annak élő bizonyossága lehet, hogy Istenünk megszólító Isten, aki itt és most kijelenti akaratát.

A prédikáció íráshűségéről Zsengellér József ezt mondja: „a biblikus igehirdetés az Istentől elnyert üzenet hűséges továbbadása”⁸. Ez pedig nem általánosságban valósul meg, hanem a textushűségben, a prédikáció textusserűségében.

Reformátori örökségünk az, hogy a prédikációt írásmagyarázatként értelmezzük. Megerősít bennünket ebben Barth is, aki ezt mondja: a prédikációnak „tartalom és forma szempontjából egyaránt írásmagyarázatnak kell lennie”⁹. Ez egy adott textus alapos vizsgálatát és kifejtését jelenti.

Isten nem általánosan jelentette ki akaratát. Egyetemes parancsa mindig konkrét időben és helyzetre nézve szól. A kijelentésnek ezt a konkrét voltát jelzi a bibliai perikópa és bibliai vers. A textusprédikáció bizonyos bibliai versek vagy perikópa írásmagyarázati módszerrel történő feltárása és kifejtése. A textusserű prédikáció nem a textus más szavakkal való újrafogalmazása, s nem is az arra vonatkozó kommentárok magyarázatának elmondása, hanem a textus megértett üzenetének hirdetése.

A homiletika egyik új irányzata szerint újra fel kellene fedezni, hogy „a Biblia szavai, képei és történetei mozgásba hozzák az igehirdetést”¹⁰. Ez valóban megvalósulhat a textusserű prédikációban, amely kötelezi a prédikátort, hogy ne magára, ne vallásos eszmékre és egyébire figyeljen, hanem a textus valódi világára és valóságos üzenetére.

A textusprédikálás a bányász munkájához hasonló: értékeket kell kihozni, felhozni a mélyből, ezért nem a textusról, hanem a textusból kell prédikálni¹¹. Ha a textus nem mottó, nem pusztán hivatkozás, hanem a kijelentésnek az a része, amelynek hirdetése itt és most van az ige hirdetőjére bízva, akkor Isten kegyelméből, a Lélek által megmutatkozhat ereje, dinamikája,

6 Uo.

7 CRADDOCK, Fred B.: *Preaching*, Abingdon Press, Nashville, 1985, 27.

8 ZSENGELLÉR József: *Mitől biblikus egy prédikáció?* Lásd: SZABÓ Lajos, szerk.: *Homiletika ökumenikus palettán*, Luther Kiadó, Budapest, 2013, 80–88. Idézet: 84.

9 BARTH, Karl: *A jó prédikáció*, Theologiai Szemle, 2000/5, 292–303. Idézet: 293.

10 NICOL, Martin: *Dramatizált homiletika*, Luther Kiadó, Budapest, 2005, 26.

11 NAGY István: *A homiletika mai kihívásai*, 2012, <http://www.reformatus.hu/lap/gyakorlatiteologia/bejegyzes/21/>

és kinyílhat üzenete, hiszen az Úr nem vonja meg igéjét attól, aki várja azt. (5Móz 30,11-14)

A prédikáció textusszerűsége a Szentlélek eszköze lehet abban, hogy az igét élővé, az igehirdetést Isten beszédévé, Krisztus-hirdetéssé tegye.

A *prédikáció Krisztushoz kötöttsége*. A prédikáció legmagasabb rendű küldetése a Szentháromság Isten dicsőségének szolgálata. Ezt a küldetést a prédikáció konkrétan és leghűségesebben a Krisztushoz kötöttségében, „Krisztus-szerűségében” teljesítheti. Isten titka általunk felfoghatatlan, kijelentése a maga teljességében és objektivitásában¹² csupán egyetlen módon juthat hozzánk, a testté lett igében, Jézus Krisztusban. „Istent soha senki nem látta: az egyszülött Isten, aki az Atya kebelén van, az jelentette ki őt” – olvassuk a Jn 1,18-ban.

A Krisztushoz kötöttség a keresztyén igehirdetés számára nem választás kérdése, hanem létkérdés. A prédikáció *sine qua non*ja, nélkülözhetetlen feltétele, hogy Krisztus-prédikálás legyen. Ha azt mondtuk fentebb, hogy Isten a hirdetett igét az írott ígéhez kötötte, akkor azzal kell folytatnunk, hogy mind a hirdetett, mind az írott igét a kijelentettre, a testté lett ígére alapozta. A kijelentés középpontjában ő áll, ő a Teljesség (Kol 1,19).

Az egyház és igehirdetése Krisztushoz köttetett. Ez a kötöttség a legnagyobb szabadságot, a krisztológiai és szoteriológiai távlatot jelenti. Nem vallásos eszméket, embert jobbító ideákat vagy morális tanítást kell hirdetnünk, hanem az evangéliumot, a Krisztus-eseményt, a Jn 3,16 titkát: „Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.”

Ravasz szerint „Isten ígéje nem egyéb, mint Istennek a Jézus Krisztus alakjában kifejezett üdvakarata. A prédikáció is annyiban Isten ígéje, amennyiben Krisztust prédikálja.”¹³ Barth pedig így tanít: „A prédikáció feladata Isten megtörtént és jövődő kinyilatkoztatásainak, Jézus Krisztus epiphániájának és parousiájának (megjelenésének és jelenvalóságának) hirdetése.”¹⁴

A bibliai igehirdetés, ahogyan láttuk, arra ösztönöz és ad példát, hogy őt prédikáljuk. A Szentírás középpontjában Krisztus áll, aki az Atya végső szava a világhoz (Zsid 1,1kk). Őrá mutatnak a próféták, akik Isten üdvakarataát hirdették. Visszaatálnak rá az apostolok, akiknek prédikációja Krisztus-hirdetés volt. Pál apostol elhatározása minden prédikátor hitvallása

12 BOROSS Géza: *Homiletika*, KRE-HTK, Budapest, 1994, 27.

13 RAVASZ László: *A gyülekezeti igehirdetés elmélete (Homiletika)*, Ref. Főiskolai Könyvnyomda, Pápa, 1915, 295.

14 BARTH, Karl: *A jó prédikáció*, Theologiai Szemle, 2000/5, 292–303. Idézet: 293k.

lehetne: „Mert úgy határoztam, hogy nem tudok közöttetek másról, csak Jézus Krisztusról, róla is mint a megfeszítettéről.” (1Kor 2,2) S hogy a teljes Krisztus-eseményhez kötött a prédikálás, arról ugyanő tesz később bizonyosságot: „Ha pedig Krisztus nem támadt fel, akkor hiábavaló a mi igehirdetésünk... Ámde Krisztus feltámadt...” (1Kor 15,14, 20).

Jézus Krisztus kereszthalála és feltámadása megkerülhetetlen tény. Ez a bibliai kijelentés centruma, útkereszteződése. Az írott ige egésze összeköttetésben áll vele, mert Isten ígéreteinek öbenne van az „igen”-je és „ámen”-je (2Kor 1,20). Ebből az is következik, hogy a hirdetett ige útja sem kerülheti el ezt a szent útkereszteződést. Magyarul: a Szentírás egyetlen perikópájáról sem lehet Krisztus nélkül prédikálni. Ahogyan az egészséges testben nincsen egyetlen hajszálér sem, amelynek ne lenne összeköttetése a szívvel, úgy igehirdetésünk sem nélkülözheti a kapcsolatot a megváltás központi eseményével. Ez nem vezethet az igehirdetés textusszerűségének feladásához, inkább annak megerősítését kell munkálnia. Bizonyos textusok esetén egyértelmű és közvetlen lehetőséget kapunk a Krisztusra mutatóra, más igeszakaszok esetén átvittebb és közvetettebb ez a kapcsolat. Ha a prédikációra úgy tekintünk, mint hídépítésre¹⁵, akkor azt kell mondanunk, hogy a textus *ott és akkor* valósága és az igehirdetés *itt és most* helyzete közötti távolság áthidalásában nélkülözhetetlen segítséget nyújt a Krisztusra és megváltói munkájára való rámutatás. Ő köti össze az ót és az újat, a múltat, a jelent és a jövőt. Mert ő eljött és ő eljövendő.

A Krisztus-hirdetés a prédikátor életében csak az Úrral való mély, személyes kapcsolatból táplálkozhat. Erről ír Ravasz: „A megfeszített és feltámadott Krisztus az *én* Krisztusom kell, hogy legyen, mert különben nem vagyok igehirdető.”¹⁶ Ha „Krisztus él bennem” (Gal 2,20), akkor nem kívülállóként, hanem belülről, a tanú hitelességével szólhatok. Isten Szentlelke pedig megpecsételheti ezt a szólást, mert Krisztus-prédikálás csak általa lehetséges. (1Kor 12,3)

A prédikáció gyülekezetszerűsége. Isten kegyelme, hogy kijelentésének eszközévé tette az emberi szót. Ez azért történt, mert kijelentésének címetje az ember, a gyülekezet.

Az újabb homiletikai irányzatok között van olyan, amely a barthi igeközpontúsággal szemben magát hallgatóorientált (*hearer driven*) homiletikának¹⁷ nevezi. Ez az irányzat sajátos, olykor vitatható eszközökkel hívja fel

15 Vö.: STOTT, John: *Hiszek az igehirdetésben*, Harmat Kiadó, Budapest, 1992, 123kk.

16 RAVASZ, i. m., 295.

17 Bemutatását ld.: LITERÁTY Zoltán: *A fenomenológiai homiletika alapjai*, ld. BÉKÉSI Sándor, szerk.: *Ostium in Caelo*, KRE-HTK, Budapest, 2006, 170–180.; LITERÁTY Zoltán:

a figyelmet az igehirdetés-esemény fontos tényezőjére, a hallgatóra. A prédikáció valóban nem céltalanul hangzik, nélkülözhetetlen a befogadó, őt kell megszólítani, nyelven kell beszélni.

Ugyanerre a következtetésre egyenesebb úton is eljuthatunk, úgy, ha a bibliai igehirdetéstől tanulunk. Mennyire ismerte megváltó Urunk az igehallgatók nyelvét, gondolkodását! Milyen közel vitte értelmükhöz és szívükhöz az evangéliumot, milyen megszólító és szemléletes volt igehirdetése! A próféták, ha kellett, szóval, ha kellett, szimbolikus tettel hirdették és tették érthetővé Isten szavát. S az apostolok igehirdetése is szép példája annak, hogy az örökkévaló ige hirdetése hogyan válik a mindennapi életben eligazító kijelentéssé.

A reformáció nagy küzdelmet folytatott az érthető, nemzeti nyelven megszólaló, és az emberek lelkét megszólító igehirdetésért. Kálvin az igehirdetés nagy feladatának látta az ige helyes megértését és tiszta magyarázatát. Ez utóbbin azt értette, hogy az igehirdető igazítsa (*akkomodáció*) a jelenkorhoz az ige üzenetét, és legyen tekintettel azokra, akik hallgatják. Ebből következhet a jó alkalmazás (*applikáció*)¹⁸.

Isten azt ígérte, hogy igéje nem tér vissza hozzá üresen, hanem eléri célját. (Ézs 55,10-11) Ennek szolgálatában áll a gyülekezetszerű prédikáció.

Hogyan valósítható meg? Fontos a korszerű megszólalás, az időszzerű témák, kérdések érintése. Ennél viszont többre van szükség. Először is arra, hogy a gyülekezetet Isten szemszögéből, a hit látásával szemléljük. Czeglédy Barthot idézve emlékeztet arra, hogy úgy kell megszólítani a gyülekezetet, mint akiről tudjuk, Isten munkája ott van az életükben. A keresztség felől jönnek és az úrvacsora felé mennek¹⁹. A gyülekezetszerűség alapja az is, hogy ismerjük a gyülekezetet: összetételüket, helyzetüket, kérdéseiket. És fontos, hogy szeressük azokat, akik között szolgálunk.

A prédikáció három fő jellemzőjéről szoltunk. A textusszerű, Krisztust hirdető és gyülekezetszerű prédikáció lehet igazán *nota ecclesiae*. Hogyan valósul meg e három? Úgy, ha követjük azt a kézenfekvő homiletikai elvet, amit Steinbach József ajánl²⁰ az igehirdetőknek: szeretni Isten igéjét, szeretni Krisztust és szeretni az embereket.

Homiletika és retorika, in: Szabó Lajos, szerk., *Homiletika ökumenikus palettán*, Luther Kiadó, Budapest, 2013, 143–157.

18 DE BOER, Erik, A.: *A prófétálás, a nyelveken szólás és a magyarázás ajándéka*, Sárospataki Füzetek, 2009/4, 51–60. Idézet: 57k.

19 CZEGLÉDY, i. m., 104.

20 STEINBACH József: *Az igehirdető megfáradása, az igehirdetés megújulása*, in: SZABÓ Lajos, szerk.: 2013. 115–132.

A prédikáció kontextusa: az istentisztelet

A prédikáció nem önmagában szóló beszéd. Kontextusa – a missziói igehirdetés helyzetét leszámítva – a gyülekezeti istentisztelet. Már az újszövetségi gyülekezet gyakorlatában is azt látjuk, hogy a prédikáció a közösség szent együttlétének részeként szerepel. Az ApCsel 20,7-13 szerint a tróásziak kenyérmegtörésen, úrvacsorai istentiszteleten voltak együtt, ezen az alkalmon prédikált nekik Pál. A Kol 3,16-ból pedig kitűnik, hogy Krisztus beszéde, a tanítás egységet alkot a zsoltárral, dicsérével, lelki énekkel.

A prédikáció igazi értékét és értelmét a gyülekezet közössége és a szent cselekmények rendje, a liturgia többi eleme adja meg. A kettő együtt, egymásrautaltságban jelenti az istentiszteletet. A prédikáció légüres térben lebegne az istentisztelet egésze nélkül, de a liturgia többi eleme is könnyen élettelené válna a *viva vox*, a prédikáció élő hangja nélkül.

Az istentisztelet célja Kálvin meghatározása szerint: Isten dicsőítése, és ebből következően a gyülekezet építése. Ez a kettős cél a prédikáció nélkül nem valósulhatna meg.

Az istentisztelet kiemelkedő tényezői a kegyelmi eszközök, az igehirdetés és a sákramentumok. A Heidelbergi Káté arra a kérdésre (65.), hogy „...honnan származik a hit?”, ezt a választ adja: „A Szentlélektől, aki azt az evangélium hirdetése által szívünkben felgerjeszti és a sákramentumokkal való élés által megerősíti.” A prédikációt tehát a Szentlélek a hit létrehívására, felgerjesztésére használja. „A hit hallásból van, a hallás pedig a Krisztus beszéde által.” (Róm 10,17)

A Krisztus beszéde, a hirdetett ige az istentisztelet alkotó, konstitutív eleme²¹. A reformátorok rehabilitálták az igehirdetést és visszaállították az azt megillető központi helyre, de ezzel együtt nem tették másodlagossá a látható ige, a sákramentum fontosságát sem²².

A prédikáció központi helye a liturgiában azt jelenti, hogy a liturgiai elemek mind rá „néznek”. A lekcio, az énekrend, a verba solemnium és az imádságok előkészítik vagy aláhúzzák a textus és prédikáció mondanivalóját. A központi hely idői értelemben is igaz. A II. Helvét Hitvallás XXIII. fejezete szerint: „Engedjük át az idő java részét [...] az evangéliumi tudomány hirdetésének.”

Ugyanakkor hangsúlyoznunk kell, hogy a prédikáció csak egy elem az istentisztelet elemei közül. A túlbujánzó igehirdetés könnyen önmaga ka-

21 BOROSS, i. m., 51.

22 FEKETE Károly: *Kálvin istentisztelete és istentiszteletünk jövője*, Collegium Doctorum, VI., 2010. 25–41.

rikatúrájává válik, és hangsúlytalanná teszi az istentisztelet többi elemét, ezzel pedig az Isten dicsőítésének, az ígére való méltó válaszádnak vet gátat.

A prédikáció túlsúlyának veszélyét a sákramentum jelentőségének növekedése ellensúlyozhatja a leghatékonyabban. Az ige két megjelenési formájának, a hirdetett és látható igének a Szentlélek ereje által össze kell kapcsolódnia²³, hogy együtt töltsék be Krisztust hirdető szolgálatukat, s elősegítsék istentiszteleti életünk megújítását.

Szabadság és kötöttség, igehirdetés és liturgia, e feszültség feloldására ajánl Fekete Károly olyan megoldást, amely a kálvini reformáció istentiszteleti felfogását követi: „Az istentisztelet egésze teremtsen meg a kötött és a szabad elemek egyensúlyát. Oscar Cullmann szerint az őskereszténységben a Lélek szabadsága és a liturgia kötött jellege együttesen szolgálta a gyülekezet építését. Pál mindkét elemet az *oikodomé* alá rendelte, így egyrészt a kötött részek nem szegényítették el az istentiszteletet, de nem is tették élettelené, másrészt a szabad elemek nem okoztak anarchiát, és kizárták a szektásodás veszélyét.”²⁴

Ha ezt az egyensúlyt keressük és megtaláljuk, akkor tölti be leginkább Istentől kapott küldetését a prédikáció és az egész istentisztelet.

23 PÁSZTOR, i. m., 3.

24 FEKETE, i. m., 34.